

УДК 378.14:796

ПЕДАГОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФОРМ І ЗМІСТУ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Онопрієнко О.М., к. пед. н.,
доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Онопрієнко О.В., к. пед. н.,
доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У статті з'ясовано що позааудиторна діяльність – це особливий вид фронтальної, групової й індивідуальної навчально-виховної роботи студентів. Унаслідок аналізу визначено, що в педагогічній науці форма визначається як спосіб організації виховного процесу, який відображує внутрішній зв'язок його елементів і характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців. Розглянуто, що організація позааудиторної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури передбачає використання спеціальних форм, засобів і методик виховання, які сформуєть у студентів патріотичні якості.

Ключові слова: патріотичне виховання, фізичне виховання, зміст, форми, культура, майбутні вчителі, формування, позааудиторна діяльність.

В статье выяснено, что внеаудиторная деятельность – это особый вид фронтальной, групповой и индивидуальной учебной работы студентов. В результате анализа установлено, что в педагогической науке форма определяется как способ организации воспитательного процесса, отражающий внутреннюю связь его элементов и характеризующий взаимоотношения воспитателей и воспитанников. Рассмотрено, что организация внеаудиторной деятельности будущего учителя физической культуры предусматривает использование специальных форм, средств и методик воспитания, которые сформируют у студентов патриотические качества.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, физическое воспитание, содержание, формы, культура, будущие учителя, формирование, внеаудиторная деятельность.

Onoprienko O.M., Onoprienko O.V. PEDAGOGICAL SUBMISSION OF FORMS AND CONTENT OF POST-AUDIT ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE IN THE SYSTEM OF PATRIOTIC EDUCATION OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In pedagogical universities, non-auditing activities of future teachers of physical education are varied. The acquired experience of higher education shows that the education of students in non-auditing activities has great potential in relation to the formation of a complex of patriotic features in future specialists. That is why today there is a need to define concrete forms of content and methods of educational impact on students, which would contribute to the growth of their patriotism.

The purpose of the article is to investigate the patriotic orientation of the content of various forms of occupation of students from physical education in extracurricular time.

Objective: to study the content and forms of non-auditing activity of students of physical education; the study of the patriotic orientation of the content of various forms of occupation of students in physical education in extra-curricular time.

In our study, non-audiological activity of students has to be somehow controlled and managed by a teacher. Consequently, the educational and professional achievements of students become more productive.

Consequently, in pedagogical science, the form is defined as a way of organizing the educational process, which reflects the internal connection of its elements and characterizes the relationship of educators and pupils.

Thus, we understand the form of education as a way of organizing its content, which provides a system of educational influence, describing the subject-object interconnection.

After analyzing the forms of non-auditing activity of the future teacher of physical culture, we consider that the patriotic content of physical education can positively influence the students' awareness of the national values of Ukrainians: traditions of physical culture, healthy lifestyle.

Key words: patriotic upbringing, physical education, content, forms, culture, future teachers, formation, non-auditing activity.

Постановка проблеми. У педагогічних університетах позааудиторна діяльність майбутніх учителів фізичного виховання різноманітна. Набутий досвід вищої школи по-

казує, що виховання студентської молоді в позааудиторній діяльності має великі потенційні можливості щодо формування комплексу патріотичних рис у майбутніх фахівців.

Саме тому сьогодні постає необхідність визначити конкретні форми, зміст і методи виховного впливу на студентів, які б сприяли зростанню рівня їхнього патріотизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Л. Кондрашова справедливо вважає, що позааудиторна робота поєднує різнобічну виховну діяльність із професійним становленням особистості [3, с. 13]. Тому, на нашу думку, завдяки доцільному поєднанню різних форм організації позааудиторної роботи та засобів фізичної культури, які мають патріотичні виховні потенції, можна вирішувати багато завдань самовиховання та професійної самопідготовки студентів. Цього можна досягати шляхом самостійної роботи студентів і під керівництвом педагога. При цьому ефективність педагогічної організації цього процесу є ефективнішою, аніж самостійні заняття. На цьому наголошує М. Петренко, розкриваючи значення організації позааудиторної діяльності молоді з фізичного виховання. Зокрема, він стверджує, що різні форми занять із фізичної культури мають ефективність тоді, коли проводяться під керівництвом викладача (підконтрольна самостійна робота) [7].

Постановка завдання. Метою статті є дослідити патріотичну спрямованість змісту різних форм занять студентів із фізичного виховання в позааудиторний час.

Для досягнення мети поставлено такі завдання: дослідити зміст і форми позааудиторної діяльності студентів із фізичного виховання; дослідити патріотичну спрямованість змісту різних форм занять студентів із фізичної культури в позааудиторний час.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зарубіжних джерелах також багатьма авторами підкреслюється велике значення позааудиторної роботи студента для підвищення ефективності його професійної підготовки (Дж. Маклиш, Канада), для забезпечення розвитку творчої особистості як важливої умови освітньо-виховного процесу (П. Ріттер, Англія), у прагненні студентів до самоосвіти (Дж. Бесс і Дж. Білорускі, США).

Погляди зарубіжних авторів на позааудиторну діяльність студентів розподіляються в досить широкому діапазоні думок: від ідей регламентації форм її організації до визначення її як ефективного шляху у формуванні характеру студента, творчої роботи та її високої продуктивності (Н. Бовен, США).

Аналіз цих та інших досліджень і власний досвід дає змогу припустити, що позааудиторна діяльність студентів буде дієвим засобом патріотичного виховання майбутнього вчителя фізичної культури, якщо:

- немає авторитаризму у взаєминах викладача зі студентами, а є співробітництво й співтворчість;

- активність студентів не тільки регламентується рамками наслідування, імітації й репродуктивною організацією позааудиторної діяльності, але й виходить на творче осмислення запропонованих завдань;

- буде забезпечено розмаїтість стимулюючих, емоційно-регулюючих, спрямовуючих та організуючих прийомів втручання (за потреби) викладача в позааудиторну діяльність студентів;

- буде забезпечено психологічну та практичну готовність викладача до факту індивідуальної своєрідності образу «Я» кожного студента.

Пошуковий (проблемний) підхід до організації позааудиторної діяльності студентів, на думку Г. Юшко, перетворить традиційне виховання на продуктивну особистісно-формуючу основу. При цьому головною метою є розвиток у студентів потреби в самовихованні. У процесі спільної взаємодії викладача й студентів відбувається «породження» нових знань, способів дій, особистісних смислів [7].

У педагогіці вищої школи позааудиторна робота визначається як спрямована навчально-виховна діяльність студентів, яка здійснюється під впливом планування й керування як із боку адміністрації ВНЗ і викладачів, так і внутрішніх спонук особистості студента, його ціннісних установок та орієнтирів.

Ми вважаємо, що *позааудиторна діяльність* — це особливий вид фронтальної, групової й індивідуальної навчально-виховної роботи студентів, яка здійснюється на умовах партнерської участі викладача, характеризується великою активністю перебігу пізнавальних і виховних процесів у позанавчальний час і служить засобом підвищення ефективності професійної самопідготовки, самовиховання й самореалізації майбутніх фахівців.

Отже, у своєму дослідженні ми спираємося на такі положення:

- позааудиторна діяльність є специфічною формою навчально-виховного процесу;

- позааудиторна діяльність не тотожна самостійній, оскільки постійно скеровується викладачем і припускає полісуб'єктний підхід;

- проблема організації й активізації позааудиторної діяльності невід'ємна від усього комплексу проблем стимулювання навчання й виховання та міцно пов'язана з індивідуалізацією, самостимулюванням професійного становлення студента й од-

ночасно не виключає використання зовнішнього впливу, тобто педагогічного керівництва нею.

Метою використання позааудиторної роботи у вищій школі ставиться реалізація функцій самореалізації й самоперетворення. Ці функції характеризуються прямою спрямованістю на функціонування тих або інших сфер індивідуальності (інтелектуальної, мотиваційної, емоційної, саморегуляційної та іншої) та відбивають виховні можливості позааудиторної діяльності студентів. Наприклад, постановка завдань на вибір уже припускає і рефлексію, і саморегуляцію, і самоактуалізацію, і всі ті функції, які властиві саморозвитку особистості. Обираючи завдання, студент прагне задовольнити потреби, актуальні для нього в певній ситуації. Отже, *позааудиторна робота стає ситуацією самоствердження студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності.*

Такий підхід до організації позааудиторної діяльності студентів робить її подією виховання. Ідея «події» як підходу у вихованні виникла на ґрунті планування життєвого шляху людини. Ця схема представляє подію, яка відбувається в процесі трансляції культурних цінностей на основі цілісності дії, що розгортається в певній педагогічній ситуації. Вона дає змогу описувати форми опосередкування, що пов'язують культурну норму з педагогічною ситуацією, яка повинна бути перетворена в структуру реальної дії. Поєднуючи ці міркування щодо логіки перебігу суб'єктивізації учасників педагогічної взаємодії, ми вважаємо, що є підстави змодельювати **п'ять напрямів позааудиторної діяльності** студента:

1) актуалізація регулятивно-нормативної функції позааудиторної діяльності на основі *ціннісного сприйняття об'єктивної дійсності;*

2) актуалізація предметно-практичної функції позааудиторної діяльності на основі *виконання поставлених педагогом завдань із творчою інтерпретацією їхнього змісту;*

3) актуалізація соціокультурної функції позааудиторної діяльності щодо *розвитку оціночних суджень студентів* на основі інтерактивних методів організації цієї діяльності, що дає змогу найбільшою мірою створити атмосферу спільного творчого пошуку;

4) *адекватна самооцінка власних можливостей і досягнень у позааудиторній діяльності;*

5) *ствердження в позааудиторній діяльності власного образу «Я» на основі мотивів задоволеності (або незадоволеності) кінцевими результатами цієї діяльності.*

Отже, позааудиторна діяльність студентів має бути певним чином контрольована та керована педагогом. Унаслідок цього виховні та професійні досягнення студентів стають результативнішими.

Перебіг позааудиторної діяльності студентів ВНЗ має **різноманітні форми.**

У «Філософській енциклопедії» поняття «форма» трактується як спосіб організації та спосіб існування предмета, процесу, явища.

У найновішому довідковому виданні під назвою «Педагогіка: велика сучасна енциклопедія» форми виховання розглядаються як зовнішнє вираження процесу виховання. Одним із критеріїв в аналізі цієї форми виступає поділ за кількістю охоплених процесом виховання людей: індивідуальна, мікрогрупова, групова (колективна) та масова.

Отже, у педагогічній науці форма визначається як спосіб організації виховного процесу, що відображує внутрішній зв'язок його елементів і характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців.

Цілком обґрунтованою є позиція автора підручника «Теорія і методика виховання» С. Карпенчука щодо міцного зв'язку форми із змістом явища, предмета, процесу. Автор зазначає, що під змістом треба розуміти сутність предметів та явищ, якісну визначеність і характерні їхні особливості. Оскільки, на думку науковця, зміст виражає саму природу певної речі в її внутрішніх зв'язках, властивостях та ознаках, то природою процесу виховання є природа самої особистості як предмета формування. З цього випливає, що форма є способом існування предмета, процесу, явища, способом вираження та виявлення змісту, його внутрішньою організацією, тобто тим, що пов'язує елементи змісту воедино та без чого неможливе його існування [2, с. 94–95].

Тож форму виховання ми розуміємо як спосіб організації її змісту, який забезпечує систему виховного впливу, характеризуючи суб'єктно-об'єктний взаємозв'язок.

Сьогодні в педагогічній науці існують різні підходи щодо класифікації форм виховання: фронтальні або масові, **групові** чи гурткові, аудиторні й поза аудиторні, індивідуальні. Багато авторів досліджень роблять спроби класифікувати форми організації виховного процесу залежно від методики виховного впливу. За цією класифікацією форми виховання поділяють на такі групи: словесні (інформація, збори, конференції, зустрічі, усні журнали, радіогазети тощо); практичні (походи, екскурсії, спартакиади, олімпіади, конкурси); наочні (музеї, галереї, виставки,

тематичні стенди та інше). У контексті нашого дослідження особливий інтерес становлять практичні форми виховання.

Ми вважаємо, цю роботу треба здійснювати за спеціальними програмами. У контексті нашого дослідження для підвищення виховного впливу на студента в позааудиторну роботу необхідно ввести заняття з фізичної культури, патріотично спрямовані за змістом.

У деяких дослідженнях таке спрямування змісту позааудиторної діяльності майбутніх учителів фізичної культури розкривається у світлі інтегративного підходу до спортивно-гуманістичного виховання студентів. Зокрема, у своєму дослідженні Т. Ольхова на засадах цього підходу пропонує комплекс засобів педагогічного впливу на студентів у позааудиторних програмах для самостійних занять, які не дублюють аудиторних занять [5, с. 53–55]. Аналіз цих програм показує, що у них закладено значну питому вагу таких форм занять із фізичної культури, які мають патріотичний зміст (народні спортивні вправи, протиборства, ігри, розваги та різні види краєзнавчого туризму тощо). Проте автор не акцентує на цьому.

Отже, організація позааудиторної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури передбачає використання спеціальних форм, засобів і методик виховання, які сформують у студентів патріотичні якості.

Для цього студентській молоді з метою виховання необхідних патріотичних рис необхідно використовувати комплекс виховних заходів, які б одночасно вдосконалювали професійну підготовку. На цьому наголошує у своєму дослідженні С. Сичов, вважаючи використання нетрадиційних форм фізичної культури необхідним доповненням до традиційних систем фізичного виховання [8, с. 22]. Серед цих форм Т. Ольхова пропонує використовувати в позааудиторній діяльності народні ігри та свята [5, с. 54–55].

Отож ігровий підхід як колективна форма патріотичного виховання майбутнього вчителя фізичної культури є продуктивним та обґрунтованим, оскільки позааудиторні програми для студентів повинні не тільки містити фізичні вправи й навантаження, але й мати патріотичну спрямованість.

Іншою формою позааудиторної діяльності є групові заняття, які здійснюються за клубним принципом, який нині поширений у країнах Західної Європи та США. Позитивним досвідом функціонування цих клубів є ефективне сприяння моральному, професійному, інтелектуальному та оздоровчому розвитку молоді. А найціннішим у діяльності зарубіжних соціальних і спортив-

них клубів є те, що вони ставлять особистість у центр виховної системи.

О. Іваницький, О. Іванова, В. Матов, І. Шарабарова, досліджуючи різні форми виховання студентів засобами фізичної культури, доводять необхідність у плануванні позааудиторної роботи враховувати індивідуальні потреби студентів [1, с. 7].

Отож вищезазначене спонукає до пошуку нових науково обґрунтованих шляхів вирішення проблеми патріотичного виховання молоді. У нашому дослідженні патріотична спрямованість змісту різних форм занять студентів із фізичної культури в позааудиторний час є головною виховною стратегією.

Однією з нових форм позааудиторної діяльності студентства є **скаутський рух**, який передбачає оволодіння інформацією з історії, географії, природознавства, практичними вміннями з табірництва, мандрівництва, спорту тощо. У змісті діяльності скаутів є потенційні можливості патріотичного виховання. На цьому у своєму дослідженні наголошує М. Окаринський, запевняючи, що досвід скаутського руху можна використати для зміцнення духу патріотизму та свого стану здоров'я [6, с. 7]. Ю. Короп і С. Цвек також підкреслюють позитивне виховне значення такої організаційної форми, як скаутський рух [4, с. 26].

Отже, сучасні технології з фізичного виховання повинні не тільки вирішувати завдання, які пов'язані з підвищенням рівня фізичних якостей молоді, але й виховувати комплекс патріотичних рис майбутнього фахівця.

Проаналізувавши форми позааудиторної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури, ми вважаємо, що патріотичний зміст фізичного виховання може позитивно впливати на усвідомлення студентами національних цінностей українців: традиційної фізичної культури, здорового способу життя тощо.

За допомогою таких форм організації позааудиторної діяльності та вміло спроектованого виховного процесу можна, на нашу думку, покращити патріотичне виховання студентської молоді.

Висновки з проведеного дослідження.

1. Доцільно обрані та патріотично спрямовані за змістом організаційні форми позааудиторної діяльності студентів із фізичного виховання позитивно впливають на формування патріотичних рис особистості студента й одночасно вдосконалюють його фізичну підготовку. До таких організаційних форм можна зарахувати різні форми туризму, народні фізичні вправи, ігри, свята, протиборства, змагання.

2. Позааудиторна робота майбутніх учителів фізичної культури нами визначається як система спеціальних спортивно-виховних заходів із формування таких професійних якостей майбутніх фахівців, як патріотизму та фізичної підготовленості.

Перспективи подальшого дослідження передбачається провести в більш досконалому напрямі вивчення проблеми з формування патріотизму у студентів у позааудиторній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іваницький А.В., Матов В.В., Иванова О.А., Шарабарова И.Н. Ритмическая гимнастика на ТВ. М.: Советский спорт, 1989. 79 с.
2. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник. К.: Вища школа, 1997. 304 с.
3. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте. К.; О.: Вища школа, 1988. 16 с.
4. Короп Ю.А., Цвек С.Ф. Физическое воспитание в спортивно-оздоровительных лагерях. К.: Здоров'я, 1988. 136 с.
5. Ольхова Т.Г. Опыт интегративного подхода к спортивно-гуманистическому воспитанию студентов. Теория и практика физической культуры. 2002. № 1. С. 53–55.
6. Окаринський М.М. Антинаркогенне виховання підлітків у пластовій організації: метод. посіб. для вихов. пластового юнацтва. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 1999. 96 с.
7. Петренко М.І. Самостійні заняття студентів з фізичного виховання. В.: ВДТУ, 1997. 104 с.
8. Сичов С.О. Висвітлення класиками педагогіки цінностей фізичної культури у вихованні молодого покоління. Теорія і практика фізичного виховання. 2009. № 1. С. 24–31.
9. Юшко Г.Н. Научно-дидактические основы организации самостоятельной работы студентов в условиях рейтинговой системы обучения: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Ростов-на-Дону, 2001. 23 с.